

Da barna lekte ute

Alt var bedre før: Sesong 2, 1:5

Kontrastene mellom fritida til barn og unge i dag og på 1950-tallet er store. Brødrene Tobias og Teodor på 16 og 12 år har dagene fulle. Fotball, badminton og korps er aktiviteter under kyndig veiledning av voksne, og timene i sofaen med dataspill og sosiale medier er mange. Venninnene Laila og Karin, 68 og 71 år, minnes en helt annen barndom - utendørs med dokkevogn, paradishopping og slengtau, helt fritt for voksnes innblanding.

Denne del handler om barn og leg. Kontrasterne mellom barn og unges fritid i dag og i 1950-erne er store. Brødrene Tobias og Teodor på 16 og 12 år har dagene booket op. Fodbold, badminton og korps er ugens aktiviteter under kyndig vejledning af voksne. Desuden er der mange timer i sofaen med computerspill og de sociale medier. Veninderne Laila og Karin, 68 og 71 år, mindes en helt anden barndom - med udendørs aktiviteter helt fri for de voksnes indblanding

Udskrift af udsendelsens tale:

Årene går så svimlende fort.

Det var meget bedre før i tiden:
Da hoppet vi paradiset og spilte ball.

Noe helt annet.

Det er en påstand,
et munnhell, at alt var bedre før.

Bare nostalgi? Eller har vi mista
noe fra tida da barna lekte ute -

- uten de voksnes innblanding?

To som utfolda seg i lek
uten tilsyn, er Laila og Karin.

Begge er vokst opp i Oslo.

Laila i en sentrumsgård,
Karin på Kjelsås nord i Oslo.

Flott her i Maridalen.

Etter turen i Nordmarka venter kaffe
og temaet "den frie lekens død".

Nå er det meste
av fritid organisert.

I alskens ...
aktiviteter.

Idrettslag,
masse forskjellige idretter ...

Inneaktiviteter. Alt er organisert.
Den største forskjellen, tror jeg.

Ellers faller
man helt utenom -

- og sitter bare og trykker
på iPod eller hva det heter.

To som vet
hva det heter, er Tobias og Teodor.

De bor i et stort hus i Mandal med
lillebror Timian, mamma og pappa.

Her har de
en ganske planlagt tilværelse.

Mandag og tirsdag fotballtrening.

Onsdag treningssenter eller fotball.

Torsdag fotballtrening eller kamp.

Det samme fredag. Men da
er vi ute og løper med fotballen.

Lørdag har jeg ingenting,
men da spiller jeg fotball aleine.

Søndag fotballtrening.
Så jeg trener hver dag.

Mandag trener jeg badminton.

Tirsdag har jeg ingenting.

Onsdag har jeg
både korps og badminton.

Torsdag trommer og badminton også.

Fredag er det badminton.

I helgene har vi
av og til badmintonturnering -

- eller er ute og marsjerer
med korps og spiller litt.

Fra skolepliktig alder
har de vel sluttet å leke.

Jeg husker
at jeg lekte mye med dukkevogn.

Jeg hadde med meg vogn. Jeg hadde
fått en svær, fin vogn fra Amerika.

Den rusla jeg
bort til Jakob kirke med.

Vi satt i sola og lekte,
og det var så trivelig.

Vi har en tulle med øyne blå,
med silkehår og med ører små.

Og midt i fjeset en liten nese
så stor som så.

Da var vi helt mødre.

Lukk opp ditt vindu
og slipp inn litt vår.

Småpikene er tidligst ute med våren.
Nå tjuvstarter de visst og sikkert.

Og så begynte vi å kritte opp ...

Til hopping, å hoppe paradiset.

Mens barna våre, dukkene, sov ...

-Ja da!

-Så hoppet vi paradiset.

Noen ganger hadde vi ...

Var det seks kanter?

-Men som regel var det den lange ...

-Flygeren?

Det hadde jeg glemt.

Enda så mye flyger jeg har hoppa!

Men det, må jeg innrømme,
har jeg aldri sett unger gjøre nå.

Det er ikke ofte
folk hopper paradiset nå.

Jeg vet så vidt hva det er:
ruter, og man skal kaste en stein ...

Hoppe paradiset er vel det eneste
de gjør. Og tau, selvfølgelig.

Slengtau var veldig sosialt.

Det var morsomt.

Den dag i dag kan jeg slenge tau
og løpe inn i den buen i midten.

Tror jeg!

Bamse, bamse, ta i bakken.

Bamse, bamse, vend deg om.

Bamse, bamse, vend tilbake
samme veien som du kom.

Vi hadde noe som het slå på ring.

Vi sto i ring og sang:
"Slå på ring, slå på ..."

"Slå på hvem du vil,
slå på kjæresten min om du vil."

Resten ...? "Den jeg slår, slår jeg
så hardt, så hardt, så hardt!"

Så husker jeg ikke mer!

Du Sissel, vil du ride
på livets landevei?

Det er også noe jeg har glemt.

Jeg har ikke sett noen
som leker disse sanglekene.

Ja, det vil gjerne jeg.

Grunnen til at de ikke leker ute nå,
er kanskje at de er tilknyttet -

- en forening, spesielt idrettslag;
det er i barnehagen og skolen.

De har jo ofte fotballbaner
og håndballbaner som de går på.

De går på faste ting,
så de kan jo ikke få tid til å leke.

Jeg vil bli så god som mulig. Da må
jeg trene veldig mye, og det er tøft.

Men jeg vil
gjøre det så godt jeg kan.

Kom igjen. Herlig.

Pappa er den som har vært mest med:
turneringer, vært trener i flere år.

Alltid hjulpet og støttet
når vi har skullet noe.

Vært med og trent hjemme, i hagen.

I dag blir ungers fritidsaktiviteter
ofte leda av en eller flere voksne.

Og det er gjerne et mål med dem.

I aldersgruppen 14-16 er 4 av 5 med
på en organisert fritidsaktivitet.

Hvilken idrett tror Teodor og Tobias
har størst oppslutning blant gutter?

-Fotball.

-Fotball.

Kanskje ingen overraskelse:

Fotball er størst. Fotball var også
populært da det var vanlig å møtes -

- på eget initiativ,
på løkka eller banen.

Men da var målet sjølve aktiviteten,
ikke trening for å komme på et lag -

- eller forberedelser
til kamp eller turnering.

Imens spilte jentene håndball.

Gjerne på løkka og uten
voksnes veiledning eller tilsyn.

Hvilken idrett tror Laila og Karin
er størst blant jentene i dag?

-Håndball, vil jeg tro.

-Nei, fotball for jenter også.

-Ok ...

-Så bra!

Håndball organiserte
tidligere flest jenter.

Fotballen har siden 1996 vært størst
også her. Visste dere det, gutter?

Jeg er ikke overraska, for det er
mange jenter som spiller fotball.

Vi har et godt lag her. De er mange,
trener mye og vil gjøre det bra.

Far har fortalt om byen slik den var
før bilene fylte våre gater.

Den gang
da luften var lyseblå og klar,

og fru Karlsen
hadde hage med tomater.

Med en sandhaug for de små
der garasjen ligger nå.

Jeg må gå på en asfalt
som er kjedelig og grå,

mens mennesket søker sin fremtid.

Jeg vet ikke helt hva gutter var
opptatt av før. Ganske forskjellig.

Det var nok noe aktivt, men også
ganske mye indianer og cowboy.

Det var vel ganske populært før.

Den som har glemt hvordan det
foregår, kan bare se på bildene.

Her har vi

Snikende Ullteppe personlig.

Ja, jeg husker at gutta,
da jeg bodde nedi byen, -

- drev og kapp land, med kniv.

Å kappe land var en gutteaktivitet.

-Og å kaste på stikka.

-Ja, ikke sant?

Gutta gjør sitt beste
for å ignorere jentenes paradisi.

Alvoret vokser
parallelt med innsatsen.

Mange hiver strek eller plakater.

Vinninga går opp i spinninga, eller
omvendt, men det ristes like ivrig.

De heldige som har sykkel, -

- har alltid et stort vårprogram
for å få rokken lekker til søndag.

Mamma og pappa
har bedt dem la være, -

- men det nytter nok ikke
å drepe ingeniøren i de minste.

Stort sett var vi alene ute og lekte.

Vi hadde et fellesskap med venner.

De voksne var ikke med ute
og lekte eller organiserte oss.

De bestemte ingenting
i lekesammenheng.

Fritidsinteressene er mye mer
organisert nå enn for 80 år siden.

Nå er det iallfall alltid voksne
til stede og som regel et opplegg.

Før gikk man ut
og lekte med hvem man ville.

Kunne gjøre hva man ville, nesten.
Og det er av og til litt avstand -

- til det man skal gjøre,
så vi blir som regel kjørt.

-Hallo, gutter.

-Hallo.

Jeg rakk akkurat å hente dere. Det er
noe som skal skje etter skoledagen:

Hjem, middag, lekser og trening.

Mamma kjører oss til korpset
på torsdagene og hjem etterpå.

I mellomtida er hun korpssleder -

- og stiller opp for at vi
skal klare å få det i gang.

Hun må hjelpe til
for å holde litt system og sånt.

Det er over 1000
skole- og drillkorps i Norge.

Det har vært mange flere,
men Norges Musikkorpsforbund -

- er fortsatt en av landets største
barne- og ungdomsorganisasjoner.

Norge har
flest korpsmusikanter pr. innbygger.

Å spille i korps er
en god musikalsk ballast.

Siden jeg var liten,
har jeg alltid likt rytme.

Og hatt rytme. Jeg har fått
mange kommentarer om det.

At jeg har
veldig god rytme i kroppen.

Og jeg syntes tromme
var et veldig kult instrument.

Det er veldig gøy.

Jeg spilte klarinett i noen år
på Musikkonservatoriet.

Men i skolemusikken
hadde de ikke jenter.

Jeg fikk tilbud om strykeorkesteret,
og det var ikke noe særlig gøy.

Her kommer guttemusikken.
Hurra, guttemusikken!

Ja, se, midt i trafikken ...

I mange tiår
var det bare guttemusikk.

Første jentekorps ble starta på
Ila skole i Oslo rett etter krigen.

Først i 1956 ble jentene godkjent
som medlemmer av forbundet.

Litt rart at de ikke fikk lov.

Skjønner ikke helt hvorfor.

Det handla vel om rettigheter.
At de var damer, liksom, kanskje.

De tenkte kanskje at de
ikke var like flinke som guttene.

-Eller var redd de skulle være bedre.
-Ja.

Det var forskjell på hva
gutter og jenter fikk være med på.

-Der har det utvikla seg.
-Til det bedre, for en gangs skyld.

Vi bor i et ganske stort hus.

Vi har hvert vårt rom.
Alle sammen, egentlig.

Hver vår etasje, nesten. Mamma
og pappa er for det meste nede.

Vi har egen stue og eget bad,
som vi må holde ryddig sjøl.

Den spretter ut av mål!

Den store velstandsøkningen,
med større plass og færre barn, -

- har påvirket
hvor ungene utfolder seg.

På noen tiår har mye
av aktiviteten flytta innendørs.

Eget rom er det normale. Det var
utenkelig i bygårder på 1950-tallet.

Ja, vi bodde i en bakgård i Torggata.

Vi gikk gjennom det første huset,
inn i gården og opp i tredje etasje.

Der bodde vi på to rom og kjøkken.

Ingen hadde eget rom.

Søstre mine
hadde skapseng og lå på kjøkkenet.

Mor og far lå i stua, på sovesofa.

Vi lekte ikke inne
med annet enn oss selv.

Vi var aldri inne
hos hverandre og lekte.

Nei, aldri.

Vi treftes alltid ute
og var sammen ute.

Hjemme var liksom familiens værested.

Vi kompisene er på besøk
hos hverandre og finner på ting.

Det blir en del overnatting.
At vi sover hos hverandre.

På 1950-tallet var det
for liten plass hjemme til å samles.

Ungdommen fikk
behov for et sted å være.

Mye hending på gatehjørner
kan utarte til mindre bra saker.

Inspirert av Stockholm har Oslo
åpnet fritidsklubb: en suksess.

Hammersborg var først ute, i 1953.

Det er avdelinger for
allslags småarbeider og hobbyer.

Fem kvelder i uka
kan man dyrke sine interesser.

De eldste har sin avkobling.

Vår tids ungdom er preget
av modernismen, iallfall i dans.

De sørger selv
for både musikken og swingen.

Ja, ja ...

Det er mange slags spill.

De unge fra 14 til 18, som kan være
medlemmer, liker seg virkelig godt.

-Jeg fikk frispark.

-Nei, frispark?!

Fra sofaen styres spakene
på de elektroniske spillene -

- som har overtatt for spill som
krevde større fysisk utfoldelse.

Vi spiller jo en del.

Vi spiller neppe kjempemye hvis vi
sammenlikner oss med andre barn.

-Men mye i forhold til før.

-Ja!

Barn bruker hver dag mye tid
foran de elektroniske skjermene.

På dataspill.

På film og tv.

Og på sosiale medier.

I tillegg til mobil og nettsurfing.

Som regel
på flere skjermer samtidig.

De sosiale mediene jeg er mest på, -

- er vel Instragram og Snapchat,
for eksempel sende melding ...

Da jeg var liten,
hadde vi ikke telefon heller.

Vi fikk vel telefon da jeg var 16.

Sto i lang kø for å få telefon.
Det var ikke sånn, så hadde vi det.

-Man skrev jo brev.

-Det gjorde vi, ja.

De fleste på min alder har Facebook.

På telefonen, så man kan
chatte med hverandre overalt.

Man må ikke
være sammen for å ha kontakt.

Sosiale medier brukes flittig.

Hva med Karin og Laila
og den digitale verdenen?

(Begge)

Det kan du bare glemme.

Definitivt ikke Facebook, Twitter ...

Eller noen liknende dingsebumser.

Dagens unge har færre plikter -

- og dermed mer fritid,
som de bruker foran skjermene.

Skjermen kom med tv-en, men da
var ikke Karin og Laila barn lenger.

Hadde ikke tv!

Nei, tv, var det da, da?
Vi satt og hørte på radio.

Nå kommer Barnetimen,
nå kommer Barnetimen.
Hysj-hysj-hysj, vær stille som mus.

Det skal bli hørespill og viser ...

Å, du gode sparegrisen min.
Nå skal du få ettøringen din.

Bare vent en liten stund,
til første verset slutter.

Én, to, tre,
og med det fjerde skal det skje.

-Pling!
-Og så pang!

(Utydelig kommentatorstemme)

Mest husker jeg at vi alltid spiste
søndagsmiddag og hørte på skøytelep.

Vi skrev rundetider, og jeg
var ekspert på å regne ut tidene.

Skinnende blank is
på idrettsbaner og lekeplasser:

Unger i alle aldre fryder seg.

Jeg gikk masse på ski og skøyter.
Jeg hadde til og med hockeyskøyter.

Siden vi var så opptatt av det, gikk
vi på stadion. Der var det skøyteis.

Så dansa vi.
Svevde av gårde.

Tanta mi så nok noe i meg,
for hun kjøpte danseskøyter til meg.

Hun bodde rett ved Jordal Amfi,
og der dansa jo Sonja Henie.

De viderekomne drømmer om
mesterskap og store triumfer.

Man treffer rett som det er
små grasiøse Sonja Henie-er.

Tante så nok meg
for seg som noe sånt!

Ribba og sylta var langt fra fordøyd
ved vinterens første alvorlige snø.

Kommer sent, kommer godt,
tenkte naturen, med strålende sol.

Vi gikk masse på ski.

Og vi var så heldige
at det ikke var så mye trafikk da.

Så vi satte på oss skiene innenfor
porten, lukket opp og gikk rett ut.

Morgenen var ikke gammel da
det begynte å yre på tuer og tufter.

Vinter igjen i gamle Norge.

Jeg har ikke
vært på ski på et par år.

Det er ikke gøy, jeg er ikke god.

Det er mye annet. Man trenger ikke
å gå på ski for å være ute i snøen.

Vi kunne også kjøre med kjelke og ...

-Hva heter sånn ...? Spark.
-Sparkstøtting.

Det er en kjempeforskjell.

Da var det jo ikke salta og strødd.

Oslo er vintergledens
hovedstad i Europa, -

- hvor alt er lagt til rette
for herlig vintersport, -

- men også byen for sommerens
friluftsliv mellom fjord og fjell.

Klokken 14 lørdag
slipper byen sitt tak.

Unge og gamle har
samme mål: ut til frihet i naturen.

Vi jobba jo på lørdagene.
Pappa jobba jo på lørdag.

-Da var helgen der.
-Da hadde alle fri.

Ut til fjordens solstekte klipper og
lune viker, ut til sommerens glede!

Det der har jeg opplevd.

At vi strømmer av gårde:
ned til byen, ut på kaia og på båten.

Nå begynner jeg å grine!

Over glitrende vann ut til et av de store kommunale bad ved fjorden:

Ingierstrand. De kommunale badenes tilstrømning tyder på -

- at de aldri kan bygges store nok for sommersøndagens badelystne.

Det var et annet liv!

Det var jo mye bedre da.

Selv om vi jobbet på lørdag, fikk man mye mer ut av helga.

Folk hadde ikke så mye hytter å reise til.

Det var det tilbudet som var.

Jeg var jo veldig mye på feriekoloni om sommeren.

Og jeg opplevde det som veldig positivt. Positive minner.

Så bærer det av sted, med bil, båt, tog og buss.

Til sol og sommer, sjø og land: riktig ferieliv i seks lange uker.

Avskjedstimen kan vel falle tung, og mors faste håndtrykk stiver opp.

Men barna fylles straks av nye inntrykk, kjennskap og vennskap.

Vi møttes alltid på Møllergata skole og reiste med busser derfra. Herlig!

Ja, der kom bussen.

Sommerens paradisi: Oslo kommunes feriekolonier i Slagen ved Tønsberg.

Der var jeg!
Jeg får gåsehud!

Jentene hilser på tantene, og snart er naturligvis alle venninner.

Karlsvika 1, 2 og 3.

Der var jeg fire år!

Gutta er mer tilbakeholdne først, men det blir nok kameratskap, -

- enten de kommer fra Lakkegata, Grünerløkka eller Majorstua.

Der lærte vi å svømme.

Vi bada omtrent hver dag, så sant været var bra.

Vi lengta nok litt hjem i starten, men jeg hadde det fortreffelig der.

Det fysiske utholdenhetsnivået hos ungdom har gått klart ned, -

- men idrettsbevegelsen har fortsatt stor oppslutning.

Likevel slutter mange unge i idrettslagene, -

- og stadig yngre barn begynner å trene på treningssentrene.

En del gjør det. Jeg har venner som har begynt på treningssenter -

- fordi det var for mye fotball-trening og ikke så gøy lenger.

Helt høyl i huet.

Barn bør være aktive ute hele året i allslags vær. Det er det beste.

Jeg kan være enig, men på den annen side er jeg av den oppfatning -

- at treningssenter er bedre enn ingenting.

Hva gjør eldre damer for å holde seg i form? Ikke treningssenter, vel?

Oh ... (Latter)

(Begge)

Vi trener to ganger i uka, vi.

På treningsstudio.

-Med vekter og ... Hva heter det?

-Apparat.

Sirkeltrening og litt av hvert.

Litt spinning innimellom er tingen.

Og jeg går jo tur med hunden hver dag, så jeg får litt mosjon.

Så ikke bare ungene har flytta innendørs.

Forskjellen mellom gammel og ung er kanskje ikke så stor som vi tror.

Munnhellet "alt var bedre før" har også tidligere generasjoner brukt.

Jeg tror vi hadde det mye morsommere.

Vi hadde ikke så mange muligheter som barn har i dag, så vi lekte mer.

Vår lek var jo mye morsommere.
Da var det morsomt å være barn!

Vi brukte fantasien og kreativiteten vår til enhver tid.

Kreativiteten i særdeleshet.

Det er ikke det miljøet i dag som det var før.

Copyright (C) NRK